

Ocena możliwości retencyjnych polskich zbiorników zaporowych

Analiza i ocena dotychczasowych pomiarów

Zbiorniki retencyjne mają istotne znaczenie dla warunków życia społeczeństwa oraz rozwoju gospodarczego kraju, zwłaszcza w okresach niedoboru wody (susze) jak i jej nadmiaru (powódzie). Liczba, a co za tym idzie łączna pojemność zbiorników w Polsce jest niewystarczająca i wynosi niewiele ponad 4% średniego rocznego odpływu rzek. Szacuje się, że powinna ona wynosić ponad 10% tej wielkości. Pojemność zbiorników znacząco maleje w trakcie ich eksploatacji a przyczyną jest zjawisko zamulania wywołanego głównie rumowiskiem pochodzącym z denudacji zlewni. Na transport materiału erodowanego ze zlewni mają m.in. wpływ suma i natężenie opadów oraz wielkość powierzchniowego spływu wody. Czynniki te są w sposób bezpośredni zależne od panujących warunków klimatycznych, a więc i ich zmian „prowadzących do ustalenia się nowego stanu równowagi całego systemu klimatycznego względem stanu wyjściowego”. W Polsce występują trudności z lokalizacją i budową nowych zbiorników retencyjnych. W tej sytuacji koniecznym jest oszacowanie wielkości zamulenia, jego kontrola w eksploatowanych obiektach oraz ustalenie możliwości technicznych jak i ekonomicznych odzyskiwania utraconej pojemności retencyjnej. Badaniem objęto 51 zaporowych zbiorników retencyjnych zlokalizowanych na naturalnych ciekach a których pojemność w chwili oddawania ich do eksploatacji

wynosiła w każdym przypadku, co najmniej 5 mln m³. Zbiorniki te podzielono na karpackie, sudeckie i nizinne. Opracowano i zweryfikowano dla nich karty inwentaryzacyjne.

Grupa zbiorników, na których nie wykonano nigdy pomiarów batymetrycznych, objęła 24 obiekty o łącznej wyjściowej maksymalnej pojemności wynoszącej 644,8 mln m³. Średni czas ich eksploatacji do końca 2008 r. wynosił 39,7 lat. W zależności od przyjętych współczynników rocznej denudacji zlewni łączna wielkość strat pojemności w czasie eksploatacji tych zbiorników wynosi od 8,52 mln m³ do 27,35 mln m³, średnio 17,94 mln m³, czyli od 1,32% do 4,24% ich pojemności początkowej. Rzeczywistą wielkość tych strat można ustalić jedynie na podstawie bezpośredniego pomiaru. W efekcie przeprowadzonych prac ustalono, że 49 analizowanych zbiorników o łącznej wyjściowej objętości wynoszącej 2674,67 mln m³ w czasie eksploatacji, której średni czas wyniósł 45,2 lat straciło na skutek procesów akumulacji w nich rumowiska 159,92 mln m³ co stanowi 6% ich pojemności. Daje to średnią roczną stratę pojemności 3,539 mln m³, a więc wielkość bardzo istotną dla gospodarki wodnej w kraju. Jedynie dwa zbiorniki (Mietków i Nysa) powiększyły łącznie swoją pojemność z 182,80 mln m³ do 200,42 mln m³ a jest to efektem intensywnego wydobywania z nich kruszywa.

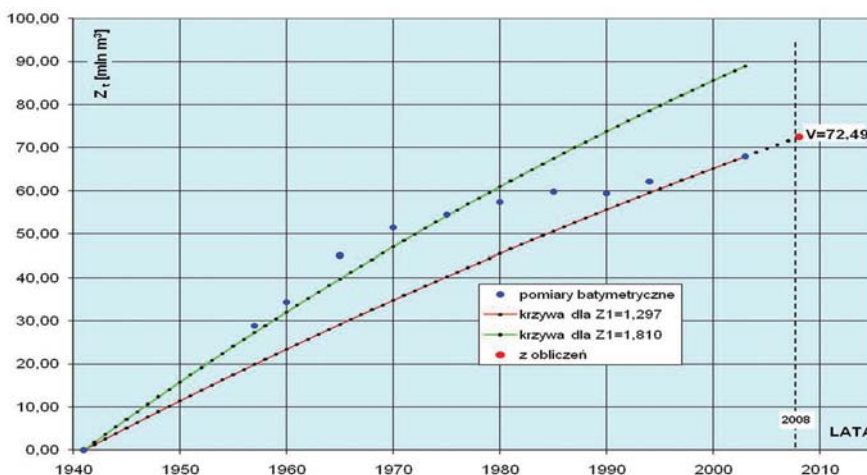
Klimkówka – karpacki zbiornik retencyjny (fot. A. Kosik)

Dobromierz – sudecki zbiornik retencyjny (fot. S. Selerski)

Przeczyce – nizinny zbiornik retencyjny (fot. A. Kosik)

Sposób obliczania aktualnej pojemności zbiornika przedstawiono na przykładzie zbiornika rożnowskiego

Ocena możliwości retencyjnych polskich zbiorników zaporowych

Analiza i ocena dotychczasowych pomiarów

Najwiarygodniejszym sposobem ustalenia aktualnej pojemności zbiornika jest pomiar batymetryczny jego czaszy. W rozpatrywanej grupie wyodrębniono zbiorniki mające aktualny wynik pomiaru batyme-

trycznego, takie na których przynajmniej raz w czasie ich eksploatacji wykonano taki pomiar i na tej podstawie obliczono prawdopodobną obecnie pojemność oraz zbiorniki na których nigdy nie wykonano

pomiarów batymetrycznych a ich aktualną pojemność orientacyjnie oszacowano dwoma metodami opartymi o wskaźniki denudacji powierzchniowej zlewni.

Pojemności zbiorników ustalone na podstawie aktualnego pomiaru batymetrycznego

Nazwa zbiornika	Rok pierwszego napełnienia	Rok wykonania ostatniego pomiaru batymetrycznego	Pojemność zbiornika (mln m ³)			Średnie roczne zamulenie (mln m ³) obliczone na podstawie		
			wyjściowa	w roku wykonania ostatniego pomiaru batymetrycznego	strata pojemności (mln m ³)	pomiaru	metody Reniger-Dębskiego	wskaźnika denudacji odpływowej
Besko	1978	2008	14,70	13,71	0,99	0,033	0,036	0,010
Bukówka	1988	2008	16,79	16,45	0,34	0,017	0,010	0,001
Dobczyce	1987	2008	141,74*	137,95	3,79	0,345	0,295	0,120
Dobromierz	1987	2008	11,35	11,17	0,18	0,009	0,02	0,001
Jeziorsko	1988	2008	202,80	202,04	0,76	0,038	0,017	0,022
Łąka	1986	2008	11,15	10,17	0,98	0,045	0,04	0,002
Mietków	1986	2008	71,80	76,98	-5,18**	-	0,008	0,008
Poraj	1978	2008	21,11	20,80	0,31	0,010	0,001	0,002
Sulejów	1973	2008	77,59	75,11	2,48	0,099	0,010	0,019
			Σ = 569,03		Σ = 9,83			

* - Wielkość ustalona dla roku 1997, ** - Ze zbiornika jest intensywnie wydobywane kruszywo

Pojemność zbiorników obliczona na podstawie pomiarów batymetrycznych wykonanych w latach ubiegłych

Nazwa zbiornika	Rok pierwszego napełnienia	Maksymalna objętość początkowa V ₀ (mln m ³)	Rok ostatniego pomiaru batymetrycznego	Maksymalna objętość zmierzona V ₁ (mln m ³)	Średnie roczne zamulenie do ostatniego pomiaru Z (tys. m ³ /rok)	Liczba lat eksploatacji i zbiornika do 2008 r.	Maksymalna objętość zbiornika w 2008 r. (mln m ³)	Strata pojemności zbiornika do 2008 r. (mln m ³)	Powierzchnia zlewni (km ²)	Wskaźnik rocznej denudacji zlewni (mm/rok)
Chańcza	1985	24,22	2003	23,94	15,6	23	23,86	0,36	475	0,033
Czchów	1950	12,00	2003	7,97	94,5	58	7,59	4,41	452*	0,209
Goczałkowice	1956	168,40	1993	165,60	76,3	52	164,48	3,92	523	0,146
Koronowo	1960	80,60	1988	77,50	112,8	48	75,36	5,24	4108	0,027
Kozłowa Góra	1937	15,80	1996	15,17	15,9	71	14,71	1,09	184	0,087
Leśna	1905	15,00	1974	14,23	11,5	103	13,87	1,13	303	0,038
Lubachów	1918	8,00	1933	7,86	9,4	90	7,20	0,80	157	0,060
Myczkowce	1960	10,90	1982	9,82	51,6	48	8,68	2,22	66*	0,103
Nysa	1972	111,00	1999	123,44**	-	36	-	-12,44**	901*	-
Otmuchów	1933	142,65	2001	130,45	187,4	75	129,26	13,39	196*	0,079
Pilchowice	1913	50,50	1959	49,08	20,1	95	48,12	1,88	1209	0,017
Porąbka	1936	32,15	2006	27,19	77,0	72	27,05	5,10	61*	0,149
Rożnów	1941	228,70	2003	160,72	1297,5	67	156,21	72,49	4864	0,277
Rybnik	1972	25,82	1999	25,63	7,1	36	25,57	0,25	308	0,023
Solina	1968	492,00	1981	489,96	157,2	40	485,75	6,25	1189	0,132
Tresna	1967	108,00	1999	102,70	169,7	41	101,25	6,75	1030	0,165
Turawa	1948	106,00	1980	103,58	76,5	60	101,51	4,49	1422	0,054
Złotniki	1924	12,40	1974	10,90	31,9	84	9,99	2,41	288	0,111
		Σ = 1643,64						Σ = 132,18		

* Wielkość zlewni różnicowej, ** Ze zbiornika jest intensywnie wydobywane kruszywo. W latach 1972-1999 maksymalna objętość zbiornika zwiększyła się o 12,44 mln m³